

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Divinity Faculty of Recep Tayyip Erdogan University

e-ISSN: 2147-2823

RTEUIFD, June 2019, (15): 13-33

17. Asır Osmanlı Taşrasında Bir Fakih Portresi: Ali en-Nisâri

The Portray of a 17th Century Provincial Faqih: Alî Al-Nisârî

Ahmet Hamdi FURAT

Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı
Assoc. Prof., İstanbul Uni. Faculty of Theology, Department of Islamic Jurisprudence

Istanbul/Turkey

ahmetfurat@gmail.com

ORCID ID: www.orcid.org/0000-0001-8361-6879

Atf: Furat, Ahmet Hamdi. "17. Asır Osmanlı Taşrasında Bir Fakih Portresi: Ali en-Nisâri". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (2019): 13-33.

Doi: <http://doi.org/10.32950/rteuifd.492435>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 5 Aralık / December 2018

Kabul Tarihi / Accepted: 27 Nisan / April 2019

Yayın Tarihi / Published: 20 Haziran / June 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Sayı / Issue: 15 Sayfa / Pages: 13-33

Plagiarism: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://dergipark.org.tr/rteuifd>

Copyright © Published by Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Recep Tayyip Erdogan University, Faculty of Divinity, Rize, 53100 Turkey. All rights reserved

17. Asır Osmanlı Taşrasında Bir Fakih Portresi: Ali En-Nisârî

Öz: Ali en-Nisârî (ö. 1111/1699) 17. asrın ikinci yarısında Orta ve Doğu Anadolu coğrafyasının çeşitli medreselerinde ilim tahsil ettikten sonra Kayseri'ye dönmüş ve orada uzun yıllar müftülük yapmış bir Osmanlı taşra âlimidir. Bazı siyasî çekişmeler sebebiyle uzun yıllar yürüttüğü müftülük görevinden azl edilmiştir. Ali en-Nisârî'nin oğullarından Abdurrahman Efendi, babasının hayatını anlatan manzum bir *Menâkıbnâme* kaleme almıştır. Bu *Menâkıbnâme* sayesinde bir taşra âliminin hayatı, eğitimi hakkında geniş sayılabilecek bilgiye sahibiz. Onun sadece fıkıh ile değil özellikle felsefi ilimlerle de işğal ettiğini ve eserler telif ettiğini biliyoruz. Ali en-Nisârî'nin fıkıha dair eseri *el-Fevâ'idu'l-'Aliyye mine'l-Mesâ'il-i-Şer'iyeye*, soru cevap tarzı bir fetva mecmuası olması yanında özgün bir başkıklandırmaya sahiptir. Eser klasik fıkıh sistematiğine göre düzenlenmişse de *mâ yete'allaku bi'l-hadis, mâ yete'allaku bi-esma'llah, mâ yete'allaku bi'l-vahyi ve'l-mu'cizat, mâ yete'allaku bi-emri's-sultânî* gibi başlıkları ile dikkat çeker. Eser, Ali en-Nisârî'nin oğlu Mehmed (ö. 1119/1708) tarafından – ki o da babası gibi Kayseri müftülüğü yapmıştır- babasının müftülüğü sırasında verdiği fetvalar toplanarak oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Ali en-Nisârî, el-Fevâ'idu'l-'aliyye mine'l-mesâ'il-i-şer'iyeye, Fetvâ Mecmûası, Fetvâ.

The Portray of a 17th Century Provincial Faqih: Alî Al-Nisârî

Abstract: Alî al-Nisârî (d. 1111/1699) is an Ottoman scholar who received education from multiple madrasahs in different parts of Anatolia and then returned to Kayseri to work as a mufti for many years. After he was removed from his position due to some political struggles, one of his sons, Abdurrahman, wrote a legendarium about his father's life. This legendarium gives us extensive knowledge about the life and education of a provincial scholar during those times. He produced works on the Islamic law (fiqh) as well as on philosophy and wisdom. *Al-Favâ'idu al-'Aliyye min al-Masâ'il al-Shar'iyya*, which can be regarded among his works on Islamic law, does not only present a compilation in catechetical form, but also contains a unique classification system. In the work, he followed the classic fiqh system, but used a distinctive way while deciding on the titles. Among those the following titles are of significance: *mâ yata'allaqu bi'l-hadis, mâ yata'allaqu bi-asmâ'llah, mâ yata'allaqu bi'l-vahyi ve'l-mu'jizat, mâ yata'allaqu bi'l-hadis, mâ yata'allaqu bi-emri's-sultânî*. Mehmed (b. 1708/1119), the son of Ali en-Nisârî and a mufti of Kayseri as well, compiled the fatwas of his father during Ali's years as a mufti and composed the work.

Keywords: Islamic Law, Ali al-Nisârî, *al-Favâ'idu al-'Aliyye min al-Masâ'il al-Shar'iyya*, Fatwa Books, Fatwa.

صورة قلمية من قرى العهد العثماني في القرن 17: الفقيه علي النثاري

ملخص: علي النثاري (توفي في عام 1699/1111) هو عالمٌ قرويٌّ عثمانيٌّ عاش في النصف الثاني من القرن السابع عشر وأتم دراسته في مناطق مختلفة وسط وشرق الأناضول، وعاد إلى قيصري. وهناك عمل مفتياً لعدة سنوات، ثم تم عزله من منصبه بسبب بعض المشاحنات السياسية. وقد نظم ابنه عبد الرحمن حكاية شعرية تحكي مسيرة والده، ويفضل هذه الحكاية الشعرية حصلنا على معلومات واسعة عن حياة هذا العالم و مجال علمه و علمنا أنه لم يكن عالماً بالفقه فحسب بل اشتغل بالفلسفة ولديه فيها عدة مؤلفات أيضاً. وكتابه "الفوائد العالية من المسائل الشرعية" المؤلف في الفقه هو عبارة عن مجموعة من الفتاوى التي وضعها على هيئة أسئلة وأجوبة في مجال الإفتاء علاوة على أن لديه عناوين أصيلة في الفقه. وعلى الرغم من أن كتابه قد كُتِبَ وفق مناهج الفقه التقليدية إلا أن فيه عناوين تجذب الانتباه مثل: ما يتعلق بالحديث، وما يتعلق بأسماء الله، وما يتعلق بالوحي والمعجزات، وما يتعلق بأمر السلطان.

و ابنه محمد ابن علي النثاري (توفي في عام 1708/1119) - والذي عمل في مجال الإفتاء أيضاً كوالده في قيصري- قد جمع في

كتاب كل ما يتعلق بالإفتاء في الفترة التي قضاها والده مفتياً في قيصري.

الكلمات المفتاحية: القانون الإسلام، علي النثاري، الفوائد العالية من المسائل الشرعية، مجموعة الفتاوى، الفتوى

GİRİŞ

17. yüzyılda özellikle fıkıh alanında önemli eserlerin yazıldığı, fakat bunların, dönemin duraklama dönemi¹ olarak kabulü², ilgisizlik ve diğer bazı sebeplerle tanınmadığı bilinmektedir. Bu dönemle alakalı bilgilerin daha çok merkezde bulunan ulemâ üzerine yoğunlaşmış olması da taşradaki durum ile alakalı kayda değer bir boşluğun oluşmasına sebep olmuştur. Zira medrese teşkilatı her ne kadar Rumeli ve Anadolu topraklarında diğer bölgelere göre varlığını güçlü bir şekilde gösteriyor ise de esasen medreselerdeki eğitim faaliyeti devletin hâkim olduğu tüm coğrafyaya yayılmış durumdaydı. Nitekim Anadolu'da Selçuklu'dan tevârüs edilen medreselerde ilmî faaliyetin zengin bir şekilde devam ettiği bilinmektedir. Bunun en önemli delili, taşralı ilim ehlinin muhtelif konularda ortaya koymuş olduğu zengin telifât, eser sahibi olan çok sayıda taşralı ilim adamıdır. Bu ilim adamlarının belki de merkezin etkisinden nispeten uzak olmaları sebebiyle daha orijinal çalışmalar yapma imkânına sahip oldukları düşünülebilir.

Çalışmamız, bu noktadan hareketle 17. yüzyılın ikinci yarısında Orta ve Doğu Anadolu'da ilim tahsil etmiş, daha sonra uzun yıllar Kayseri'de müftülük yapmış *muhyî-i Kayseri* (Kayseri'yi ihyâ eden) diye bilinen Ali en-Nisârî'yi değerlendirecektir. Ali en-Nisârî'nin hayatı hakkında kaynaklarda çeşitli bilgiler mevcutsa³ da bunlar, oğlu Belîğ Efendi tarafından yazılmış olan *Menâkıbnâme* ile içerik ve mâhiyet açısından karşılaştırılamaz. Zira Taşköprîzâde Ahmed Efendi'nin (ö. 968/1561) Osmanlı ulemâ ve meşâyihine dair meşhur biyografik eseri *Şekâ'ik* ve zeyllerinde genellikle merkezde bulunan âlimler hakkında detaylı bilgiler verilmektedir. Bu *Menâkıbnâme* 17. asırda yaşamış bir taşra âliminin hayatını detaylı bir şekilde ele alan bir çalışma olması bakımından önem taşımaktadır. Çalışmamızda *Menâkıbnâme* ile diğer kaynaklardaki bilgiler mukayese edilerek Ali en-Nisârî'nin hayatı, aldığı eğitim, ilmî kişiliği, *el-Fevâ'idu'l-'Aliyye mine'l-Mesâ'ili's-Şer'iyye* isimli soru-cevap tarzı fetvâ mecmuası özelinde eserleri ele alınacaktır.

A. Hayatı

17. asrın ikinci yarısında Kayseri'de müderrislik ve müftülük yapan ayrıca *Muhyî-i Kayserî*⁴ olarak tanınan Alî en-Nisârî hakkında bibliyografik kaynaklardaki bilgiler sınırlıdır. Sözelimi dönemin biyografi yazarı Şeyhî, *Şekâ'ik* zeyli olan *Vekâyi'u'l-Fuzalâ*'sında onu Aksarayî Şeyh Ali Efendi olarak II. Mustafa dönemi

¹ Bu dönem bazı fıkıh tarihinde de bazı müelliflerce duraklama dönemi olarak kabul edilmiştir. Konu ile ilgili tartışmalar için bkz. Asım Cüneyd Köksal, "Dönemlendirme Problemi Ve İslami İlimler: Fıkıh ve Fıkıh Usulü Örneği", *Sabah Ülkesi*, 54 (2018): 33.

² Mehmet Genç, "Tarihimize Giydirilen Deli Gömleği", *Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak Gerileme Paradigmasının Sonu*, haz. Mustafa Armağan (İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayıncılık, 2011), 322.

³ Mehmet Şeyhî Efendi, "Vekâ'iu'l-fuzalâ", *Şekâik-i Nu'mâniye ve Zeyilleri*, Haz. Abdülkadir Özcan (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989), 2: 202; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1333), 1: 125; Ahmed Nazif, *Kayseriyye Meşâhiri*, haz. Haydar Ali Diriöz - Meserret Diriöz (Kayseri: Yak-Taş, 1991), 29-32.

⁴ Ahmed Nazif, *Kayseriyye Meşâhiri*, 29.

(1695-1703) şeyhleri arasında ele alır. Şeyhî'nin verdiği bilgi şu şekilde özetlenebilir: Hocaları arasında Konevî Ali Efendi yer alır. Ayrıca Abbâsiye Medresesi'nde 30 sene müderrislik yapmıştır⁵. 20 sene müftülük yapmıştır. Müderrislik yaptığı medreselere, dâhil, sahn ve Süleymaniye rütbeleri itibâr olunmuştur. 1110/1699 senesinde Kayseri'deki Şifâiye Medresesi de ona ihsan edilmiştir. 1111/1700 senesinde ise Kayseri'de 500 kişilik bir grup hakkında şikâyetle bulunmuş, bu sebeple Edirne'ye çağırılmış, İslimye'ye⁶ yerleştirilmiş, daha sonra ise İstanbul'a gelerek vefat etmiştir.

Şeyhî'nin ifadelerinden Ali en-Nisârî hakkındaki bilgilerinin sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Şeyhî'de onun meşhûr nisbesi olan Nisârî'yi dahi görememekteyiz. Hocaları ve eğitimi hakkında verdiği bilgiler de oldukça mahduttur, diğer taraftan Kayseri ile ilişkisi de yeterince vurgulanmamaktadır.

Ali en-Nisârî hakkında detaylı bilgi ise *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi* isimli manzûm *Menâkıbnâme'*de bulunmaktadır.⁷ Oğlu Belîğ Abdurrahman Efendi tarafından yazılan⁸ bu *Menâkıbnâme'*de müellifin hayatı, âilesi, okuduğu dersler hakkında önemli bilgiler verilmiştir. *Menâkıbnâme'*de zikredilen bilgiler 17. yüzyılda bir taşra müftüsünün ilmî kariyerini göstermesi bakımından da önemlidir.

Belîğ Efendi, babasının soyunun Hz. Ebû Bekir'e dayandığını bizzat kendisinden nakil ile kaydeder.⁹ Babasının ismi Şeyh Şa'bân, dedesininki ise Nefes b. Ya'kûb'dur.¹⁰ Babası Semerkand'dan ayrılarak Rum bölgesine amcası ise Kırım bölgesine gelmiştir¹¹ Konya bölgesine yerleşen Şeyh Şa'bân, oradan Aksaray'a geçmiş, buradaki mutasavvıflarla görüşmüş ve *Menâkıbnâme'*deki ifadeyle 'feyz ve irşadla işğal' etmiştir.¹² Şeyh Şa'bân'ın ve babası Nefes b. Ya'kûb'un halvetî olduğu bilgisi de kayıtlıdır.¹³

⁵ Şeyhî, bu medresenin Aksaray'da olduğunu belirtiyorsa da bu isimli medrese Urfa'dadır. Abbasiye medresesi için Bk. Murat Akgündüz, "Osmanlı Dönemi Urfa Medreseleri ve Tedrisat Hayatı", *İSTEM* 11 (2008): 117. Abbasiye Medresesi olarak belirtilen Medrese Kayseri'deki Gıyasiye Medresesi olmalıdır. Cahit Baltacı, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri* (İstanbul: M. Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları 2005), 1: 192.

⁶ Günümüzde Bulgaristan'da yer almaktadır.

⁷ Bu manzum menâkıb-nâmenin nüshalarından biri Pertev Paşa Kütüphanesi 608 numarada kayıtlı olup 144-148 varaklar arasında yer almaktadır. Menâkıbnâme'nin bir diğer nüshası da Milli Kütüphane A912/2 29a-34b'de kayıtlıdır. Bu nüshada diğer nüshada bulunmayan bazı bölümler yer alır.

⁸ Belîğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, Milli Kütüphane, A912/2, 29a.

⁹ Belîğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 29a.

¹⁰ Belîğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 29a.

¹¹ Belîğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 29a.

¹² Belîğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 29a.

¹³ Belîğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa, nr. 608, 144b.

Beliğ Efendi Nisârî nisbesini âilesinin nasıl aldığını bir rüya ile bağlantılı olarak anlatır. Şeyh Şa'bân, bir gün rüyasında halka pirinç saçtığını(nesr ettiğini) görmüştür, bu sebepten en-Nisârî (نِسَارِي) nisbesi ile anılmaktadır.¹⁴

Ali en-Nisârî'nin doğum tarihi de *Menâkıbnâme*'de kendisinden naklen 1051/1641 olarak verilmektedir.¹⁵ Bu tarih için "ğınâ" kelimesi tarih düşürülmüştür.¹⁶ 19. yy Kayseri tarihçisi Ahmed Nazîf ise doğum tarihini 3 Rebiülevvel 1051/12 Haziran 1641 olarak verir.¹⁷ *Menâkıbnâme*'de onun 6 yaşında *Kur'an-ı Kerim*'i hatmettiği bilgisi yer almaktadır.¹⁸ Muhtemelen 18 yaşına kadar Kayseri'de çeşitli dersler alan Ali en-Nisârî, 18 yaşında yani 1659 tarihinde Konya'ya gelerek İplikçi Medresesi'nde ders almaya başlamıştır.¹⁹ Bu medresede mantıktan İsağucî ve Fenarî; nahivden Molla Câmi okuduğunu belirtilir.²⁰ Bu dersleri bir yıl içinde aldığı anlaşılan Ali en-Nisârî 20 yaşlarında 1070/1660'de Konya'dan Niğde'ye geçerek Nuri Bey Medresesi'nde Ak Hasan isimli bir âlimden ders okumuştur.²¹ Bu esnâda Nisârî'nin, Nuri Bey Medresesi'nde ders veren Uryânî isimli bir âlimden ders aldığı anlaşılmaktadır.²² Daha sonra Şucâuddin Medresesi'ne gitmiş, oradan da Selendi'ye geçmiştir.²³ O bu medreselerde mantıktan Kadı Siraceddin Mahmud el-Urmevî'nin (ö.1283) *Metâli'u'l-Envâr fi'l-Mantık* adlı eserinin Kara Dâvud haşiyesini; *İstiâre* ve *Vaz'iyye* eserlerini okumuştur.²⁴ Daha sonra Adana'ya geçmiş, orada Hasan Müftü isimli bir zâttan belagat ilminden *Mutavvel* okumuştur.²⁵ 1075 senesinde Kayseri'ye gelen Ali en-Nisârî 10 gün gibi kısa bir süre Kayseri'de kalmıştır. Bu esnada Derviş Fakih isimli bir zat, Çifte Medrese'de onun müderris olacağını söylemiştir.²⁶ Oradan Sivas'a geçmiş, Sivasî isimli bir zat ile tanışmıştır.²⁷ Daha sonra Diyarbakır'a geçen Nisârî, orada Zinciriye medresesinde Receb-i Kebir²⁸ isimli bir zattan ders almıştır. Bu zât Receb b. Ahmed el-Amidî el-Kayserî olmalıdır.²⁹ Kayserî nisbesini de taşıması sebebiyle kendisinin bir süre Kayseri'de bulunduğu düşünülmelidir. Belki de ileride Ali en-Nisârî ile beraber Kayseri'ye yerleşecektir³⁰. Ayrıca *Hey'et-i İslamiye*

¹⁴ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 29b.

¹⁵ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 29b.

¹⁶ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 29b.

¹⁷ Ahmed Nazif, *Kayseriyye Meşâhiri*, 29.

¹⁸ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 29b.

¹⁹ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 29b.

²⁰ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 30a.

²¹ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 30a.

²² Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 30a.

²³ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 30a.

²⁴ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 30a.

²⁵ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 30a.

²⁶ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 30a.

²⁷ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 30a.

²⁸ Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 1: 314.

²⁹ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 30a.

³⁰ Muhammed Zâhid b. el-Hasan el-Kevseri, *et-Tahrirü'l-Vecîz fi mâ yebtegihi'l-müsteciz* (Kahire: Matbaatü'l-Envar, 1360), 18.

isimli eserin müellifi Karamanî'den de *Kitabu't-Tehzib*'i³¹ okumuş, haşiyelerini de *Menâkıbnâme*'deki, tabiriyle 'ketb' etmiştir³². Buradaki bir diğer hocası Nasıruddin Ahmed'den de Taftazani'nin eseri *Şerhu'l-'akâ'id* okumuştur.³³ İki yıl kadar Diyarbakır'da kalan Nisârî, Van'a geçmiş, Kaleki Mehmed Müftü'den Fıkıh Usulünden İbn Hacıb'in *Muhtasar-ı Münteha*'sını okumuştur.³⁴ Üç sene kadar Van'da kalan Nisârî'nin buradaki vaazlarıyla bazı Şafîîlerin Hanefi olduğunu oğlu Belîğ Efendi menâkıbında zikretmektedir.³⁵ *Menâkıbnâme*'ye göre Van ahalisi Ali en-Nisârî'yi Van'da tutmaya çalışmış, fakat Ali en-Nisârî babasından izin almayı bahane ederek onların bu teklifini kabul etmemiştir.³⁶ Belîğ Efendi, babasının arkadaşı Ömer Mar'aşî isimli bir şahsın Kayseri'de Ali en-Nisârî'yi halka medh ettiğini, bu medhin de Nisârî'nin Kayseri'ye dönüşünde etkili olduğunu belirtir.³⁷

Ali en-Nisârî'nin okuduğu belirtilen yukarıdaki kitaplar esas itibarıyla Klasik dönem Osmanlı medrese derslerine uygundur. Sadece Taftazani'nin *Kitabu't-Tehzib* isimli eseri medrese dersleri arasında yer almamaktadır. Fakat Ali en-Nisârî'nin onu hocasıyla şahsen okuduğu da düşünülebilir. Diğer taraftan *Menâkıbnâme*'de belirtilen eserlerin genellikle mantık, nahiv, belagat, kelim, usul-i fıkıh ile ilgili olduğu görülmektedir. Belki de bunlar Belîğ Efendi'nin seçkisidir. Ali en-Nisârî'nin bu ilimler yanında diğer dersleri de okuduğu düşünülmelidir. Bir diğer husus da Ali en-Nisârî'nin dersleri almak için orta Anadolu'dan Diyarbakır ve Van'a kadar uzanan ilim yolculuğudur. Bu yolculuk bu coğrafyada bütün ilimlerin bir arada tahsil edileceği medreselerden ziyade, hoca merkezli medreselerin olduğu, talebelerin her bir kitabı, ilmi tahsil için şehir şehir dolaştığı intibanı uyandırmaktadır.

Ali en-Nisârî'nin daha sonra Kazasker olacak olan Hâmid Efendi ile özel bir ilişkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Hâmid Efendi'nin Dimaşk'tan azli üzerine Kayseri'ye gelmesiyle burada Ali en-Nisârî ile Hâmid Efendi şahsi yakınlık kurmanın ötesinde ilmi mübahaselerde de bulunmuştur. Belîğ Efendi'nin babasına sorduğu bir sorudan Ali en-Nisârî'nin fûnûn-ı hikem ve Hâmid Efendi'nin aklî ilimlerde ise edeb ve şer'î ilimlerde gâlip olduğu anlaşılmaktadır.³⁸ Bu bilgi *Menâkıbnâme*'de okuduğu belirtilen derslerle beraber değerlendirildiğinde Ali en-Nisârî'nin hikmet, felsefe gibi alanlara daha meyilli bir âlim olduğu düşünülebilir. Rumeli Kazaskeri Hâmid Efendi'nin kazaskerliği esnasında hem Aksaray hem de Kayseri müftülüğüne getirildiği ve bu illerdeki medreselerin kendisine bağlandığı

³¹ Sa'deddin et-Teftâzânî'nin (ö. 792/1390) mantık ve kelâma dair eseri.

³² Belîğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 30b.

³³ Belîğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 30b.

³⁴ Belîğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 30b.

³⁵ Belîğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 30b.

³⁶ Belîğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 30b.

³⁷ Belîğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 30b.

³⁸ Belîğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 31b.

anlaşılmaktadır.³⁹ Daha sonra Kayseri'deki Handi Hatun Medresesi⁴⁰ de Nisarî'ye verilmiş, bu sebeple O, Aksaray müftülüğünü bırakmıştır.⁴¹ Beliğ Efendi, babasının devlet kademesinden ciddi bir rağbet gördüğünü ifade etmektedir. Öyle ki Kayseri'deki medreseleri Süleymaniye Medreseleri pâyesini almıştır.⁴²

Beliğ Efendi, babasının Sivasî isimli zâtle Edirne'ye gittiğini belirtir. Hünkâr İmamı Arapzade Abdurrahman Efendi'nin de bulunduğu bir mecliste Ali en-Nisârî Tâhâ Suresi'ni tefsir etmiştir.⁴³

Beliğ Efendi'nin menkıbesinin elimizde olan Pertev Paşa nüshası yukarıda zikredilen bilgilerle son bulur. Fakat bir başka nüshada onun müftülüğten azlini ve vefatını getiren süreçle ilgili bilgiler yer alır. Beliğ Efendi bu nüshada, Ali en-Nisârî'nin faziletlerinden bahsettikten sonra Amcazade Hüseyin Paşa'nın 1109/1697 senesinde Kayseri'nin yakınında Erkilet mevkiinde karargâh kıldığını ve müftüden şehre giriş için izin istediğini fakat müftü Ali en-Nisârî'nin buna izin vermediğini belirtir. Nisârî'nin izin vermeme sebebi *Menâkıbnâme'*ye göre Kayseri ahalisinin bu durumdan mağdur olması yönündeki endişeleridir.⁴⁴ Amcazâde Hüseyin'in vezir olmasından sonra ise Ali en-Nisârî için zor bir süreç başlamış, Kayseri'den İsmail isimli bir şahsın ihbarı ile Ali en-Nisârî Edirne'ye gitmek zorunda kalmıştır. Beliğ Efendi, babasının Amcazâde Hüseyin Paşa'nın (ö. 1114/1702) daha önceki meseledeki kını sebebiyle ceza aldığını, bu ceza sebebiyle Kayseri, İstanbul ve Edirne'de ikamet etmemesi şeklinde karar çıkarıldığını aktarmaktadır. Bu süreçte de bugün Bulgaristan sınırları içinde kalan İslimye'de bir süre sürgün hayatı yaşayan Nisârî, daha sonra İstanbul'da 1111/1699 tarihinde vefat etmiştir.⁴⁵ Ayrıca Beliğ Efendi'nin Ali en-Nisârî'nin oğlu olduğu ve olaylara objektif yaklaşamayacak bir durumda olma ihtimalinin bulunduğunu zikredelim.

Ali en-Nisârî, bazı yazmalarda Karabaş Ali en-Nisârî olarak zikredilmektedir.⁴⁶ Beliğ Efendi, Kayseri'ye dönen Ali en-Nisârî'nin Karabaş ismiyle zikredilmesini şu şekilde anlatır: Ali en-Nisârî'nin mektepte ders okuduğu hocanın başına kara sarması sebebiyle bu lakap Ali en-Nisârî'ye kalmıştır. Beliğ Efendi Ali en-Nisârî'nin çok sayıda talebesi olduğunu da kaydeder.⁴⁷ Beliğ Efendi ayrıca Ali en-Nisârî'nin öğrencilerinden olmanın bir ayrıcalık olduğunu da Edirneli bir âlim olan Genç Ali ile ilgili anlattığı bir hikâye vesilesiyle vurgular.⁴⁸ Ayrıca Beliğ Efendi, Kayseri'deki

³⁹ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 31b.

⁴⁰ Cahit Baltacı, *XV–XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri* (İstanbul: M. Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları 2005), 1: 477.

⁴¹ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 32a.

⁴² Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 32a.

⁴³ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 32b.

⁴⁴ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 33b.

⁴⁵ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 34a.

⁴⁶ Mesela bkz. Laleli,

⁴⁷ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 31a.

⁴⁸ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 31a, 31b.

talebelerinin çokluğundan da bahseder. Bu sebeple yaşadığı asırdaki âlimlerin büyük kısmının onun talebesi olduğunu da kaydeder.⁴⁹ onun muttaki bir âlim olduğu da Beliğ Efendi tarafından vurgulanır.⁵⁰

B. Eserleri

Şeyhî, Ali en-Nisârî'nin Arapça, Hadis, Tefsir ilimlerinde mâhir olduğunu belirtir. Eserleri arasında *Şerhu Hikmeti'l-'Ayn*⁵¹, Kul Ahmed⁵² –üzerine müdevven hâşiyelerin olduğunu ifade eder. Laleli Kütüphanesi 2607 numarada kayıtlı *Hâşiye 'alâ Hâşiyeti Kul Ahmed li-Şerhi İsbâ'ûcî li-Fenârî* isimli eser, yukarıda zikri geçen hâşiyelerden biri olmalıdır. Ayrıca Yasin Suresinin 38. âyeti üzerine de müstakil bir risalesinin olduğunu ilave eder.⁵³

Yazma Eser Kütüphanelerinde ise Ali en-Nisârî'ye nispet edilen *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Lârî 'alâ Hidâyeti'l-Hikme* (Laleli 2506), *Risâle fi Hakk-ı Ef' âli'l- 'İbâd*⁵⁴ (Tırnovalı 1861), *Hâşiye 'alâ Bahsi'l-Halâ* (Burdur 1026) isimli eserler yer almaktadır.

Ona nispet edilen ve hâli hazırda el yazmaları kütüphanelerinde mevcut olan eserler dikkate alındığında Ali en-Nisârî, hikmet ve felsefe konuları üzerine çalışmalar yapmış bir âlim olarak karşımıza çıkmaktadır.

B.1. Fetvâ Mecmuası

Ali en-Nisârî'nin *el-Fevâ'idu'l-'Aliyye mine'l-Mesâ'ili's-Şer'iyye* isimli fetva mecmuası literatürde tanınan ve çeşitli kütüphanelerde el yazmaları olan bir eserdir. Şükrü Özen, Ali en-Nisârî'nin bu eserini Osmanlı dönemi fetva literatürünü konu alan Sâir Ulemâ Monografileri üst başlığının Anadolu ve Balkan Ulemasının Fetvaları alt başlığı olarak ele alır.⁵⁵ Eser, genel olarak Türkçe soru – cevap tarzı fetvalardan oluşun, zaman zaman nükûlleri ve fâideleri de içeren bir fetva mecmuasıdır. Eserin mürettibi Ali en-Nisârî'nin oğlu Mehmed b. Ali'dir.⁵⁶ Mehmed b. Ali bu eseri 1112 tarihinin Şevval ayının son günlerinde bitirdiğini kaydeder (7 Nisan 1701).⁵⁷ Ayrıca Ali en-Nisârî'nin daha önceki ulemanın fetvaları ile olan farklılıklarını da eklediğini belirtir.⁵⁸

⁴⁹ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 31b-32a; Talebeler için makalenin ilgili bölümüne bakılabilir.

⁵⁰ Beliğ Efendi, *Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*, 32b.

⁵¹ Necmeddin el-Kâtîbî el-Kazvîni'nin *Hikmetü'l-'Ayn* isimli eseri.

⁵² Kul Ahmed, Ahmed b. Muhammed b. Hızır Şihâbuddin'in *Hâşiye Kul Ahmed ala Hâşiyetü'l-Hayâlî* isimli eseri üzerine.

⁵³ Mehmet Şeyhî Efendi, *Vekâ'iu'l-Fuzalâ*, 2: 202.

⁵⁴ Bu eser torunu Hafid-i Nisârî'ye aittir.

⁵⁵ Şükrü Özen, "Osmanlı Dönemi Fetva Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 3 (2005): 339.

⁵⁶ Ali en-Nisârî, *el-Fevâ'idu'l-'Aliyye mine'l-Mesâ'ili's-Şer'iyye*, Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi, 1353, 107a.

⁵⁷ Nisârî, *el-Fevâ'id*, 107a.

⁵⁸ Nisârî, *el-Fevâ'id*, zahriye sayfası b yüzü.

B.1.1. Yazma Nüshalar

Eserin, ülkemiz el yazmaları kütüphanelerinde çok sayıda nüshası bulunmaktadır. Bunlardan Süleymaniye Kütüphanesi çatısı altında bulunan koleksiyonlarda kayıtlı olan bir kısmı şunlardır:

- Yazma Bağışlar 278. 1-133 varaklar arasında. Muvakkaten İznik kadılığı yapmış Bizelikzade Mehmed b. Mahmud tarafından 1145'te istinsah edilmiş.
- Nuruosmaniye 2021. 175 vr. Zilkade 1150'de istinsah edilmiş.
- Yazma Bağışlar 3598. 64 vr. 1151 tarihinde istinsah edilmiş.
- Esad Efendi 3408. Verevine 52 vr. Edhem b. Ahmed tarafından 1164 tarihinde istinsah edilmiş.
- Ali Emiri Sry 113. Talikle 126 vr. Haşiyelerde notlar var. Seyyid Ahmed b. Seyyid Mehmed tarafından 26 Safer 1170'de istinsah edilmiş.
- Yazma Bağışlar 4620. 109 vr. 1184 tarihinde istinsah edilmiş.
- Reşid Efendi 276. 109 vr. Tam değil.

El yazması nüshaları arasında en kıymetlisi Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi 1353'de kayıtlı olan nüshadır. 114 varak olan bu nüshada, istinsah ve mukâbele kayıtları yer almaktadır. Bu nüshanın ferâğ kaydına yukarıda atıf yapılmıştı. İstinsah ve mukabele kaydı şu şekildedir:

اسكتبت هذا الكتاب ثم قابلته بنسخة مرتبة لمرحوم وصحته بقدر القدرة فوجدته كتابا لطيفا صغير الحجم كثير الفوائد رحمة الله وغفرانه على من فتاه وجمعه وعلى من رتبته وجواه وهو ابن استادى السيد محمد مات في اوائل جمادى الاخر لسنة تسع عشر ومائة والالف

تمت المقابلة في اوخر ذي الحجة لسنة اثنين وعشرين ومائة والالف وانا الفقير الى الله القدير محمود بن على بن محمود المدرس بمدرسة بروانه لمرحوم اللهم اغفر ل ولنا ولوالدي وللمؤمنين الحمد اولا و آخر ا وصلى الله على نبيه محمد وآله وصحبه أجمعين⁵⁹

Bu kayıtlara göre eserin müstensihisi Pervane Medresesi müderrislerinden Mahmûd b. Alî b. Mahmûd'dur. Bu zât Raşid Efendi Kütüphanesi 189 numarada kayıtlı *Vesiletü'l-Hüsna ve Ziyâde* isimli eserin yazarı Boluluzâde Mahmûd b. Ali b. Mahmûd (ö. 1130/1717) olmalıdır. Mahmud b. Ali'nin eseri istinsah tarihi ise 1122 olup 1710 tarihine tekabül etmektedir, ki bu eserin tertip tarihinden 10 yıl sonradır. Mahmud b. Ali bu nüshayı mürettibin elindeki nüshadan istinsah etmiş ve daha sonra mukabele etmiştir. Bu yönleriyle Raşid Efendi 1353'te kayıtlı bu nüshanın diğer nüshalardan daha kıymetli olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple çalışmamız mezkur nüshadan hareketle hazırlanmıştır.

B.1.2. Tertip, Muhtevası

Eser esas itibarıyla klasik fıkıh sistematığı üzere *kitablar* halinde derlenmiştir. Raşid Efendi nüshasının fihristi şu şekildedir:

⁵⁹ Nisârî, *el-Fevâ'id*, 107a.

Tablo 1.

<i>Mâ yeta 'allaku bi'l-Kur'âni'l-azîm</i>	1a	KÎTÂBU'L-KEFÂLE	51a
<i>Mâ yeta 'allaku bi't-tefsîr</i>	5b	KÎTÂBU'L-HAVÂLE	52b
<i>Mâ yeta 'allaku bi-esmâillahi Te'âla</i>	11a	KÎTÂBU'L-VEKÂLE	53a
<i>Mâ yeta 'allaku bi'l-vahyi ve'l-mu'cizât</i>	12a	KÎTÂBU'Ş-ŞERİKE	54a
<i>Mâ yeta 'allaku bi'l-hadîs</i>	13a	KÎTÂBU'L-MUDÂREBE	54b
<i>Mâ yeta 'allaku bi-ahbâri'l-enbiyâ</i>	19b	KÎTÂBU'L-MÜZÂRA'A	55a
<i>Mâ yeta 'allaku bi-ahbâri's-sahâbe</i>	24a	KÎTÂBU İHYÂİ'L-MEVÂT	55b
<i>Mâ yeta 'allaku bi tercîhi'l-mufaddalât</i>	26b	KÎTÂBU'L-VAKF	55b
KÎTÂBU'T-TAHÂRE	28a	KÎTÂBU'L-HAZR VE'L-İBÂHA	59a
KÎTÂBU'S-SALÂT	29a	<i>Mâ yeta 'allaku bi'l-ösr ve'l-harâc</i>	62a
<i>Mâ yeta 'allaku bi'l-musâfir</i>	31a	<i>Mâ yeta 'allaku bi-emri's-Sultân</i>	65a
<i>Mâ yeta 'allaku bi'l-cenâ'iz</i>	31b	KÎTÂBU'L-EŞRİBE	66a
<i>Mâ yeta 'allaku bi'ş-şehîd</i>	33a	KÎTÂBU'L-UDHİYE	66b
<i>Mâ yeta 'allaku bi'l-kefen</i>	33b	KÎTÂBU'L-KAZÂ	67b
KÎTÂBU'Z-ZEKÂT	34a	<i>Mâ yeta 'allaku bi-edebi'l-kâdı</i>	70b
KÎTÂBU'S-SAVM	34b	KÎTÂBU'D-DAMÂN	70b
<i>Mâ yeta 'allaku bi-sadakati'l-fitr</i>	35b	KÎTÂBU'L-İKRÂH	72b
KÎTÂBU'L-HACC	36a	KÎTÂBU'Ş-ŞEHÂDE	73a
KÎTÂBU'N-NİKÂH	37a	<i>Mâ yeta 'allaku bi-tercihi'l-beyyinât</i>	77a
KÎTÂBU'R-RADÂ'	38a	KÎTÂBU'L-İKRÂR	78b
KÎTÂBU'T-TALÂK	38b	KÎTÂBU'D-DA'VA	79a
<i>Mâ yeta 'allaku bi'n-neseb</i>	40a	KÎTÂBU'S-SULH	83a
<i>Mâ yeta 'allaku bi'n-nafaka</i>	41a	KÎTÂBU'L-HUDÛD	
KÎTÂBU'L-İTÂK	41a	<i>Mâ yeta 'allaku bi't-ta'zîr</i>	84a
KÎTÂBU'L-EYMÂN	41b	KÎTÂBU'S-SİYER	86a
KÎTÂBU'L-BUYÛ'	43b	KÎTÂBU'L-CİNÂYÂt	87b
<i>Mesâ'ilu'l-'ayb</i>	45a	<i>Mâ yeta 'allaku bi'd-diyet</i>	88b
<i>Mâ yeta 'allaku bi-gabni'l-fâhiş</i>	45b	<i>Mâ yeta 'allaku bi hükkümeti'l-adl</i>	89b
<i>Mâ yeta 'allaku bi'l-hiyâr</i>	46a	<i>Mesâ'il-i şettâ</i>	89b
<i>Mâ yeta 'alaku bi'l-ikâle</i>	46a	KÎTÂBU'L-VESÂYÂ	95a
KÎTÂBU'Ş-ŞUF'A	46b		
KÎTÂBU'L-HİBE	46b	KÎTÂBU'L-FERÂ'İZ	96b
KÎTÂBU'L-İCÂRE	47b	<i>Hâtime</i>	98a
KÎTÂBU'L-GASB	50a		
KÎTÂBU'R-REHN	50b		

Tahâret ve *salât* bölümlerinde bir fetvâ mecmuasından beklenilenden az sayıda fetva yer almaktadır. Salat bölümünde ağırlık, cuma ve bayram namazları ile ilgili meselelerdedir. Bu durumun mürettibin bazı temel konularla ilgili fetvaları esere almak istemeyişi ile alakalı olduğu düşünülebilir. Fakat bazı başlıklardaki fer'î konularla ilgili fetvalar bu ihtimal ile çelişmektedir. Aynı şekilde bir fetva mecmuasından beklenmeyecek şekilde *nikâh* ve *talak* ile ilgili fetvaların az oluşu bu ihtimali desteklemektedir.

Emr-i Sultânî ile alakalı alt başlıkta ise daha çok müderrislerin görevleri ile ilgili fetvalar yer almaktadır.⁶⁷ *Mesâ'il-i Şettâ'* da ise icmâ gibi bazı usûl-ı fıkıh meseleleri⁶⁸ ele alınırken aklın mâhiyeti, insanın bir günde kaç nefes aldığı şeklindeki sorulara cevap aranmıştır. Hâtîme bölümünde ise mürettibin de mukaddime de bahsettiği Ali en-Nisârî'nin el yazısı ile olan *fâidelere* yer verilmiştir.⁶⁹ Bunlar bazen *ifâde* şeklinde de yazılmıştır. Burada başta Ebu's-su'ûd Efendi olmak üzere,⁷⁰ Manisa Müftüsü Mahmud Efendi,⁷¹ Şeyhülislam Hoca Sadeddin Efendi (ö. 1008/1589),⁷² Şeyhülislam Hâmid Efendi⁷³ (ö. 985/1577) gibi âlimlerin fetvaları yer almaktadır.⁷⁴

Eserin hâtîme bölümünde "*Aksarayı Rumeli Kazaskeri Molla Merhum cami' u eşâtî'l-ulum Hâmid Efendi hazretlerinin vâlid-i merhuma irsal eylediği makâledir*" başlıklı bir alıntı yapılmıştır.⁷⁵ Eserin bazı nüshalarında ise Ganizâde Mehmed Efendi'nin (ö. 1036/1627) Şeyhülislam Yahya Efendi'nin (ö. 1053/1644) velâ fetvasını tenkid ettiği makalesi yer almaktadır.⁷⁶ Çalışmamızda kullandığımız nüshada bu ek yer almamaktadır.

B.1.3. Mürettibin Kayıtları

Eseri istinsah eden Mahmud b. Ali, esere mürettibin yani Ali en-Nisârî'nin oğlu Mehmed'in eklemelerini de aynıyla almış, bunları hâşiyede göstermiş ve hatta bunların altına onun ismini de yazmıştır. Bu durum yazmaya ayrı bir önem katmaktadır. *Mâ yeta'allaku bi'l-kefen* bahsinde zevcenin kefeni ile ilgili fetva bu konuda bir örnektir:

⁶⁷ Sûret-i fermân-ı şerifimle imâmet ve hitâbet ve kitâbet ve tevliyet ve cibâyet ve nezâret ve meşihat ve cüzhân, şeyh ve tekyenişin ve vakf ve mezra'a ve sâir bunun emsâli cihât tasarruf edenlerin vazîfeleri bir akçe ve nîm akçedir. Cüz'î ve küllî askerîdir. Ve mütesellim ve yörük ve tatar ve canbaz askerîdir. Ve sâdât ve evlâd-ı askeri ve askerin mu'tak ve mu'takaları ve müdebber ve müdebbereleri ve mükâteb ve mükâtebeleri askerîdir. Ve zevcâtı dahi askerîdir. Berât-ı şerifimle doğancı ve derbenci ve bunun emsâli ve kâdı ve nâibleri ve şehir kethüdâsı ve tekâlif-i örfiyeden mu'âf olanlar ve mülâzımın ve hasbî imâmet ve te'zin ve cibâyet ve kitâbet ve bunun emsâli berât-ı şerifimle cihât zabt edenler askerîdir. *Mesele:* Sultân bazı medârisi nâ-ehil olan câhil tevliye eylese sahih olur mu? *el-Cevâb:* Olmaz. İki zulm etmiş olur yemne'u el-müstehakku ve i'tâu gayri'l-müstahikki ve müderris-i mezbûra vazîfesi helâl olmaz.

⁶⁸ *Mes'ele:* İcmâ'ın ehli kimdir ve şartı var mıdır? *el-Cevâb:* Ehli mübtedi' ve fâsık olmayan müctehiddir. 'Avâmun ictihâdına i'tibar yoktur. Şart-ı icmâ, vaktinde mevcûd olan müçtehidînin cümlesinin ittifâkıdır. Hatta birisi hâriç kalsa icma' mün'akid olmaz. Öyle olacak Ebû Bekir ile Ömer radiyallahu 'anhâ ve e'imme-i erba'a ve ehl-i beyt-i Resulullah sallahu aleyhi ve sellem kifâyet etmez. Nisârî, *el-Fevâ'id*, 90a.

⁶⁹ Fâ'ide Zeyd, veled-i sagîrini irdâ' için bir mer'a bi-nefsihâ irdâ etmek şartı ile istîcar edip mer'a -i merkûme câriyesine irdâ ettirse ecr-i müsemmasına müstehakk olmaz. İrdâ'ı kendisine tahsîs şartını tansîs ederse deyü Şeyhü'l-İslâm Sa'deddîn Efendi iftâ etmişlerdir. Lakin Kâdihân'ın icâre-i fâside bâbında ve Bezzâziye'nin evâ'il-i kitâb-ı icâresinde zikr olunan makâl-i sahîhu'l-me'âle muhâlifdir. Nisârî, *el-Fevâ'id*, 98a.

⁷⁰ Nisârî, *el-Fevâ'id*, 99b, 101a.

⁷¹ Nisârî, *el-Fevâ'id*, 99b.

⁷² Nisârî, *el-Fevâ'id*, 98a.

⁷³ Nisârî, *el-Fevâ'id*, 98b.

⁷⁴ Nisârî, *el-Fevâ'id*, 101a-103a.

⁷⁵ Nisârî, *el-Fevâ'id*, 106b.

⁷⁶ Bu makale için bkz. -Şükrü Özen, "Bir Mirasın Gölgesinde Velâ Tartışması: Müzellef Ahmed Efendi'nin Terekesi ve Ganizâde Mehmed Nâdirî'nin Şeyhülislâma Mektubu", *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies* 41 (2013): 71-124.

Mesele: Zevcenin eğer ganiyye olsun eğer fakire kefeni zevci Zeyd'in üzerine lazım olur mu?

el-Cevab: Olur. İmam Yûsuf kavli üzere fetvâ dahi bu kavildir. Bu babda meşâyih'in kavli ve 'ibârâtı muhtelifdir. *Kâdîhân* ve *Hulâsa* ve *Zahîriyye* ve *Tenvîru'l-Ebsâr* 'alâ kavli Ebî Yûsuf *مالا وإن تركت* ve *يجب الكفن على الزوج* ve *'aleyhi'l-fetvâ vâki* ' olmuştur. *Tecnîs* ve *Vâki'ât* ve *Cevhere* ve *Şerh-i Mecma* ' ve *Muhît* 'te *إذا لم يكن* *aleyhi'l-fetvâ vâki* ' olmuştur.

Yukarıda da görüldüğü gibi meşâyih arasındaki ihtilaf ilgili eserlere atıfla belirtildikten sonra mürettibin notu yine hâşiyede verilir. Bu not şu şekildedir:

Rivâyetini tercihde müftî-i merhûmdan fetva-i âhârı mesbuktur. Müracaat oluna. Li mürettibihi.

Mürettib, bu kayıtla ihtilaf bu konuda Ali en-Nisârî'nin ikinci görüşe göre fetvâ verdiğini açıkça belirtir. Bu şekilde kayıtlar eserin genelinde yer almaktadır.

B.1.4. Talebeleri

Ali Rıza Karabulut, Kayseri'deki meşhur mutasavvıfları ele aldığı eserinde Ali en-Nisârî'nin talebelerinden/müridlerinden şunları zikreder: Mehmet Remzi Efendi (ö. 1131/1718), Mustafa Rıfki Efendi (1145/), Arıczade Bekir b. Ali el-Ferdi (1145/1732).⁷⁷ Mehmet Remzi Efendi, Kayseri'de daha çok vaaz ve irşad faaliyetleri uğraşmıştır.⁷⁸ Mustafa Rıfki Efendi ise Kayseri'de Ali en-Nisârî'nin oğlundan sonra müftülük yapmıştır. Onun *Kavâ'idu'l-Vicdân* isimli Kur'ân ayetlerinin kolay bir şekilde bulunmasını için yazdığı bir eseri olduğu zikredilir.⁷⁹ Arıczade Bekir'in de *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Buĥârî* ve *Şerh-i Kasîde-i Bürde* isimli eserleri olduğu kaydedilir.⁸⁰ Fakat el yazmaları kütüphanelerinde ona ait sadece *Hâşiyetü'l-ferdiye 'ale'r-Risâleti'l-Hüseyniye* isimli eser kayıtlıdır.⁸¹

Kevserî, Ali en-Nisârî'nin talebelerine ek olarak Abdurrahman er-Rûhi el-Kebîrî, Hasan ed-Düvelî'yi, Abdülhalim Söylemezzâde'yi⁸² zikreder.⁸³ Bunların hayatları hakkında elimizde bilgi bulunmamaktadır.

Ali en-Nisârî'nin çok sayıda öğrencisi bulunmaktadır.⁸⁴ Zira kendisi Kayseri gibi önemli bir merkezde çok uzun süre müderrislik ve müftülük yapmıştır. Yine *Menâkıbnâme*'de geçen "Şimdi bu 'asırda cümle ulemâ, Oldu bi'l-vasıta tilmiz ona" ifadesini tasdik eden önemli bir durum da Ali en-Nisârî'nin şu an İstanbul'daki medreselerde verilen bazı icazetlerin hoca – öğrenci silsilelerinde yer almasıdır. Bu icazetnameler incelendiğinde Ali en-Nisârî'den Şeyh Osman ed-Divriġî'nin icazet aldığı görünmektedir. Ali en-Nisârî de

⁷⁷ Ali Rıza Karabulut, *Meşhur Mutasavvıflar* (b.y. : ts.), 225-226.

⁷⁸ Ali Rıza Karabulut, *Meşhur Mutasavvıflar*, 225; Ayrıca eserleri için Bk. Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifin esmâü'l-müellifin ve âsârü'l-musannifin* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1955) 2: 314.

⁷⁹ Ali Rıza Karabulut, *Meşhur Mutasavvıflar*, 226.

⁸⁰ Ali Rıza Karabulut, *Meşhur Mutasavvıflar*, 227.

⁸¹ Esad Efendi 3748.

⁸² *Behcetü'l-elbâb fi ilmi'l-uşurlâb* isimli Astronomi'ye dair bir eseri vardır. Bk. Abdülhalim Söylemez-zade, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 3769.

⁸³ Muhammed Zâhid b. el-Hasan el-Kevseri, *et-Tahrîrü'l-vecîz fi mâ yebtegihi'l-müsteciz* (Kahire: Matbaatü'l-Envar, 1360), 18.

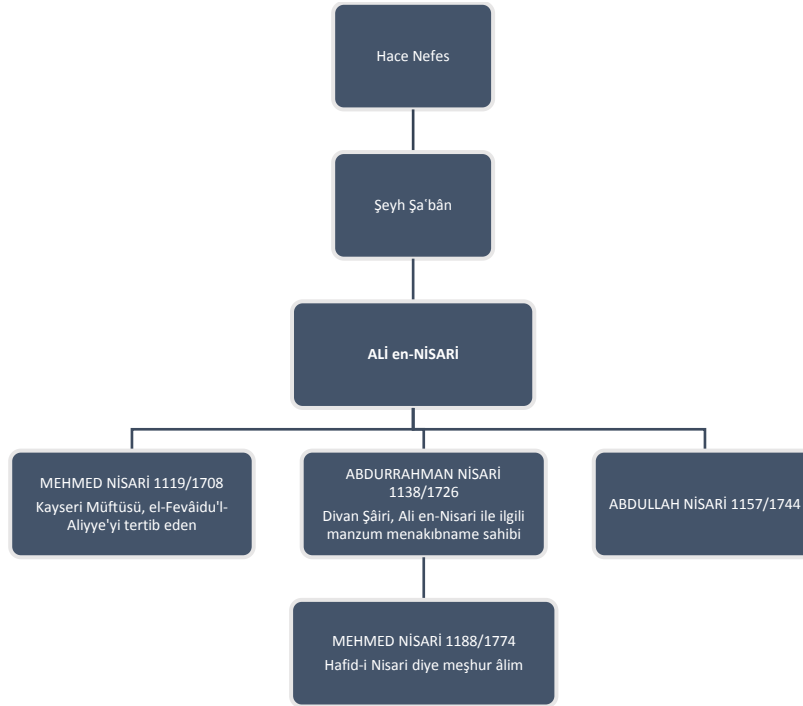
⁸⁴ Nisârî, *el-Fevâ'id*, 82-86.

Molla Receb el-Âmidî'den icazet almıştır⁸⁵. Bu âlimin ismi yukarıda *Menâkıbnâme*'ye atıfla geçmişti.

B.1.5. Ailesi

Ali en-Nisârî'nin babası ve dedesi hakkında yukarıda bilgi verilmişti. Nisârî'nin vefatını takiben âilesi bir süre daha Kayseri'de yaşamıştır. Oğullarından Mehmed en-Nisârî babasından sonra Kayseri'de müftülük yapmış ve 1119/1708 tarihinde Kayseri'de vefat etmiştir.⁸⁶ O, Hafid-i Nisârî diye bilinen daha çok felsefe vs. konularla ilgilenmiş bir âlimdir. Diğer oğlu Abdurrahman en-Nisârî ise ekte verilen *Menâkıbnâme*'nin yazarıdır. Abdurrahman, daha sonra İstanbul'a gelmiştir. Üçüncü oğlu Abdullah'ın vefat tarihi (1157/1744)'dir. Ailenin daha sonraki nesillerinin de ilim ile işğal ettiği anlaşılmaktadır.⁸⁷ Çalışmamızda, Ali en-Nisârî'den sonraki iki nesil ile yetinilmiştir. Çalışmamızda ele aldığımız aile üyeleri Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2.

SONUÇ

Ali en-Nisârî'nin hayatı dikkate alındığında Orta Anadolu ve Doğu Anadolu'da eğitimini tamamladığı, daha sonra Aksaray ve Kayseri'de müftülük yaptığı görülmektedir. Oğlunun yazdığı *Menâkıbnâme* vasıtasıyla hayat hikâyesinin elimize ulaşmış olması, 17. asır taşra âlimlerinin eğitimini ve faaliyetlerini görmemiz bakımından önemlidir. Ali en-Nisârî'nin hocaları ile ilmi muhabeselerde bulunduğu âlimlerin büyük kısmının döneme ilişkin biyografik eserlerde yer almamaktadır. Dolayısıyla Ali en-Nisârî'nin hayatı ile ilgili malzemenin 17. asır Osmanlı taşrasındaki âlimler hakkında önemli bilgiler içerdiği

⁸⁵ Musa Alak, *İcâzetnâme* (İstanbul: ts.), 11-12.

⁸⁶ Ali Rıza Karabulut, *Kayseri Meşhurları*, 227.

⁸⁷ Muhammed Zâhid b. el-Hasan el-Kevseri, *et-Tahrirü'l-veciz fi mâ yebtegihi'l-müsteciz* (Kahire: Matbaatü'l-Envar, 1360), 18.

kanaatindeyiz. *el-Fevâ'idu'l-'Aliyye mine'l-Mesâ'ili'ş-Şer'iyye* isimli eser de bu ilmî hareketliliğin mahsulü bir eser olduğu söylenebilir. Eser, tertibinin özgünlüğü, diğer fetva mecmualarına yaptığı atflar, mürettibinin notları ile Osmanlı Fetva Literatürü'nün önemli bir ürünüdür.

KAYNAKÇA

- Akgündüz, Murat. "Osmanlı Dönemi Urfa Medreseleri ve Tedrisat Hayatı". *İSTEM* 11 (2008): 113-121.
- Alak, Musa. *İcâzetnâme*. İstanbul: ts.
- Baltacı, Cahit. *XV –XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları 2005.
- el-Kevseri, Muhammed Zâhid b. el-Hasan. *et-Tahrirü'l-vecîz fi mâ yebtegihi'l-müsteciz*. Kahire: Matbaatü'l-Envar, 1360.
- Genç, Mehmet. "Tarihimize Giydirilen Deli Gömleği". *Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak Gerileme Paradigmasının Sonu*, Haz. Mustafa Armağan. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayıncılık, 2011.
- İsmail Paşa, Bağdatlı. *Hediyetü'l-arifin esmaü'l-müellifin ve âsârü'l-musannifin*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1955.
- Karabulut, Ali Rıza. *Meşhur Mutasavvıflar*. b.y.: y.y., ts.
- Köksal, Asım Cüneyd. "Dönemlendirme Problemi Ve İslami İlimler: Fıkıh ve Fıkıh Usulü Örneği". *Sabah Ülkesi*, 54 (2018): 33-37.
- Mehmet Şeyhî Efendi. *Vekâ'iu'l-Fuzalâ*. Haz: Abdülkadir Özcan. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989.
- Nazif, Ahmed. *Kayseriyye Meşahiri*. Haz. Haydar Ali Diriöz - Meserret Diriöz. Kayseri: Yak-Taş, 1991.
- Özen, Şükrü. "Bir Mirasın Gölgesinde Velâ Tartışması: Müzellef Ahmed Efendi'nin Terekesi ve Ganîzâde Mehmed Nâdirî'nin Şeyhülislâma Mektubu". *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies* 41 (2013): 71-124.
- Özen, Şükrü. "Osmanlı Dönemi Fetva Literatürü". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 3 (2005): 249-378.
- Özvar, Erol. "Osmanlı Dünyasında Yazma Eser Üretkenliği". *Sahn-ı Semân'dan Dârülfünûn'a Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası Âlimler, Müesseseler ve Fikri Eserler XVII. Yüzyıl*. Ed. Hidayet Aydar - Ali Fikri Yavuz. 17-45. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, 2017.
- Tahir, Bursalı Mehmet. *Osmanlı Müellifleri*. İstanbul: Matbaa-i Amire, 1333.

EK

*Menâkıb-ı en-Nisârî Ali Efendi*⁸⁸

1. [29 ^a] Ba'd ez-în 'acze bu 'abd-i fakîr	Başladı etmeğe hâlin tahrîr
2. Hâl-i düşvârında şad hayf u dirîğ	Keder-i cürmüyle âlûde Belîğ
3. Sebeb-i rahmet-i Hakk ola hemân	Nâmımın olması ' Abdurrahmân
4. Kendinin gerçi kusûru çokdur	'Irk-ı pâkine velî söz yoktur
5. Pederim ya'ni Nisârî -i merhûm	Ki odur câmi'-i envâ'-i 'ulûm
6. Bu sözü kendi demiştir taḥkîk	Müntehâ-yı nesebimdir Siddîk
7. Şeyh Şa'bân 'dır ana vâlid-i hûb	Ceddidir Hâce Nefes b. Ya'kûb
8. Şeyh Ya'kûb Semerḳand'da iken	Eylemiş ehli ile terk-i vaṭan
9. Eyleyüp kendisi Rûm 'u seyrân	Oldu Tatar 'a karındaşı revân
10. Ḳırım olmuş o ḳarındaşa maḳâm	Kendisi Ḳonya 'da itmiş ârâm
11. Eğlenüp Ḳonya 'da bir nice zamân	Aḳsarây içre varup tuttu mekân
12. Evliyâlar ile hemrâz olmuş	Feyz u irşâdla mümtâz olmuş ⁸⁹
13. Veleli Hoca Nefes kendi mişâl	Keşf ü ilhâmla bulmuş iḳbâl
14. Etti hem bu sözü vâlid taḳrîr	Yüz yirmi yaşına varmış o pîr
15. [29 ^b] Olmuş ol Hâce Nefes 'den ḥâşıl	Şeyh Şa'ban gibi merd-i kâmil
16. Vâlidin vâlid-i mebrûru odur	Aşfiyâ dîdesinin nûru odur
17. Bu da yüz bir sene sürmüş a'mâr	Eylemiş nice kerâmet izhâr
18. Bir gece vâki'ada görmüş o pîr	Neşr eder ḥalḳa hemân erz-i keşîr
19. Şarḳ u garb ehli yiyib doydu tamâm	Uyanup eyledi ta'bîr-i merâm
20. Didi kim bir veledim ide zûhûr	'İlm ile ide cihânı ma'mûr ⁹⁰
21. O veled işte Nisârî oldu	'İlmi 'âlemlere sârî oldu
22. Eyledi sa'y ile ol nûr-ı cesîm	Ḳayserî ehline dîni ta'lîm
23. Virdi ta'lîm ile çun 'ilme revâc	Marâz-ı cehle cihân buldu ilâc
24. Ba'zî aḥbâba lisânen der imiş	Sâl-i mevlûdü bin elli bir imiş
25. İtti çun 'ilimle halkı iḡnâ	Olsa târîhi nola lafz-ı "ḡnâ"
26. Bu ḥaber dahi anun itme gümân	İtti şeş sâlde ḥatm-i <i>Ḳur'ân</i>
27. On sekiz yaşına kıldıkta güzer	İtti taḥşîl için âḡâz-ı sefer
28. Dahi çok söyler idi bu ḥaberi	Vermiş elli 'aded akçe pederi
29. Mâderi dahi verip beş dirhem	Ḳarc-ı râh itmiş o zât-ı ekrem
30. Kat'-ı menzil idip o reşk-i fuḫûl	Ḳonya 'ya eyledi meh gibi nüzûl
31. Meskeni Medrese-i İplikçi	Hem yazıp okumuş <i>İsâḡûcî</i>
32. [30 ^a] Hem <i>Fenâri</i> ile <i>Molla Câmî</i>	Olmuş üstadınun Osmân nâmı
33. Ḳonya 'dan Niğde 'ye 'azm etmiştir	Anla târîhini bin yetmiştir
34. Ak Ḳasan 'dan okuyup bir iki fenn	Nürî Bey Medresesi oldu vaṭan
35. Anda kesb eylerken irfânı	O zaman anda imiş ' Uryânî
36. Ba'dehu gitti Şücâ'eddîn 'e	Sa'y için kesb-i kemâlâta yine
37. İtmeyip anda velî çok ârâm	Etti bülbül gibi tebdîl-i maḳâm
38. Der-'akeb etti Silinti'ye nuzûl	Cidd u sa'y eyledi fevḳa'l-me'mûl
39. Ana <i>Dāvûd</i> okumak oldu ehemm	<i>İsti'âre</i> ile <i>Vaz'ıyye</i> 'yi hem
40. Andan olmuş Adana cây-ı vaṭan	Okumuş hem Ḳasan Müftî den
41. Orda ders-i <i>Muṭavvel</i> etti	Bahş-i müşkilleri hep ḥall etti

⁸⁸ Metin, Milli Kütüphane, A 912/2 (29^a-34^b)'den hareketle hazırlanmıştır. Pertev Paşa Kütüphanesi 608 numarada 144a-148b kayıtlı nüshadan ilaveler yapılmıştır.

⁸⁹ Evliyâ rütbesine mâlik imiş Ḳalvetî sîretine sâlik imiş. Pertev Paşa Kütüphanesi 608, 144b.

⁹⁰ Eyleye ilm ile dehri ma'mûr. Pertev Paşa Kütüphanesi 608, 144b.

42. Kayseri'ye oradan 'azm etmiş
 43. Küçüğü **Medrese-i Çiftelerin**
 44. Varmış anda çü bir merd-i nebîh
 45. Pedere dimiş o kim vaqt-i qarîb
 46. Hakkâ çün doğru imiş ânun özü
 47. Eğlenüb anda da on gün miqdâr
 48. Gördü çün ders okudur **Sivasî**
 49. Ba' dehu 'Āmid'e etmiş seferi
 50. Olmuş üstâdı o şâhib-i tahrîr
 51. Hem bir üstâdı o hâlis niyete
 52. [30^b] Okuyup anda *Kitâb-ı Tehzîb*
 53. **Nâsiruddin Ahmed**'den dahi hem
 54. İki sâl olacak ol rûh-ı revân
 55. Hâcesi fa'ik-i dehr idi katı
 56. Başladı etmeğe işbât-ı vücûb
 57. Okuyup anda dahi nice fûnûn
 58. Hüb devlet varmış başında
 59. Üç sene olıcak ol zât-ı nefîs
 60. Bir gün eylerken o va'z u terhîb
 61. Şâfi'iler işidip nuşhunu hep
 62. Hâtır-ı vâlid için etti binâ
 63. Düşdü sevdâ o dem ehl-i **Van**'a
 64. Şıla-i vâlid'ini özr ederek
 65. 'Azm-i râh idicek esnâ-yi tarîk
 66. **Kayseri**'ye düşecek rehğüzeri
 67. Va'azını güş eden ehl-i im'ân
 68. Hep niyâz etmiş ahâli yekser
 69. Özr-i sâbıkla edip redd-i cevâb
 70. Gördüler konmadı çünkim o hümâ
 71. [31^a] **Şeyh Şa'bân**'a edip 'arz-ı niyâz
 72. İdecek bu tarafa şedd-i rihâl
 73. 'İzz u iclâlle ol peder-i münîr
 74. Bu sözü dahi birâder der idi
 75. Bir hocam vardı mektebte meğer
 76. Kimden okudun dese bir kimse bana
 77. Duyup incinmiş o pākize edeb
 78. Ka'be'ye çünkü siyâh oldu libâs
 79. Şit-ı fazlı giderek etrafa
 80. Başlasa derse o bünyân-ı 'ulûm
 81. Cem' olup meclisine şaf ber şaf
 82. Okutup nüşhaları ser-tâ-pâ
 83. Altıyüz denlü olup tekmiî
 84. Yoşsa şâkirdi olanlar bisyâr
 85. Şimdi bu 'asırda cümle 'ulemâ
 86. Her kitâba yazılan hâşiyesin
 87. Oldu bu nâdire tahrîre sezâ
- Dinle târihini bin yetmiş beş
 Menzili olmuş o demde pederin
 Nâmı olmuş idi **Derviş Fakîh**
 Sana bu medreselik ola naşîb
 Vâkı'a oldu mutâbık o sözü
 Şehr-i **Sivas**'a varup etti qarâr
 Durmağı istemiş sevdâsı
 Meskeni **Medrese-i Zincîrî**
 Efzâlu'd-dehr Receb ya'ni Kebîr
 Şâhib-i *Hey'et-i İslâmiyye*
 Her havâşisini ketb etti 'acîb
 Okumuş *Şerh-i 'Akâ'id* ol dem
 Cilvegâh olmuş ana belde-i **Van**
Kâlekî yani **Mehmed Müftî**
Müntehâ Muhtaşar'ın okudu hüb
 Sînesi 'ilimle olmuş meşhûn
 İtti tekmiî otuz yaşında
 İzniyle eyledi va'z u tedris
 Hânefi mezhebini etmiş terğîb
 Olmuş ol dem Hânefiyyü'l-mezheb
 Anda bir medrese **Yûsuf Paşa**
 İçlerinde pederi iskâna
 Geleyim izn-i pederle diyerek
 'Ömer Mar'aşî'ye oldu refîk
Mar'aşî başladı medhe pederi
 Pederin qadrini etmiş iz'ân
 İçlerinde dura ol nûr-ı başâr
 Durmayup vâlidine etti şitâb
 Gittiler şaydına vâfir şulehâ
 İttiler şâhid-i kâmu ihrâz
 Eylemiş ehl-i beled istikbâl
Kayseri şehrini etmiş tenvîr
 Ki peder hâl-i şabavette dedi
 Başına kara sarardı ekşer
Karabaştan der idim ben de ona
 O sebepten bize kaldı ol laqâb
Karabaş olsa nola eşref-i nâs
 İrdi âvâzesi kâfdan kâfa
 Neşr için tâlibe dürr-i manzûm
 Güş açarlar idi mişl-i şadef
 Her birin belki otuz kırk def'a
 Cümlelerin andan idi taşşîli
 Bir iki nüşha göre nice hezâr
 Oldu bi'l-vâşiya tilmîz ona
 Okuyup ana du'a eyleyesin
 Ki ola bâ'ış-i tekşîr-i du'a⁹¹

⁹¹ Bu beyit yerine "Yine bu nâdire 'ibret oldu

Bâ'is-i zevk-i tabî'at oldu. Pertev Paşa Kütüphanesi 608, 146a

88. **[31b] Genç Ali Edirne'**de ol meşhûr
89. Fazlı şâyi' idi cümle nâsa
90. Bin yüz on dört senesinde bu fakîr
91. Pederinden okurken dedi ol
92. Beni i'lâmla ol nik-hisâl
93. O zamân anda imiş **Sivâsî**
94. Görüp i'lâmımı **Şeyhü'l-islâm**
95. Bize bu medreseyi etti ricâ
96. Yani şâkirdi **Şehirlizâde**
97. İşidip bunu sıkıldı canım
98. Hâcemin dehirde yok hemtası
99. Lutf idip bunda taharrî eyle
100. İmtihan eyle benimle hâcesin
101. Naql edip bu sözü Şeyhülislâm
102. Dimiş onun hâcesi fa'ikdir
103. O söz ile pedere oldu cihet
104. Bu haber-i hûb rivâyet oldu
105. Ki peder şehrine ettikte nüzûl
106. Ya'ni ol **Hâmid Kâzî 'asker**
107. **[32a]** Dedi kim kangımız olsa gâlib
108. Ben funûn-i hikem ve 'akl'ye
109. Oldu çün her birinin kadr-i bülend
110. Gidicek devlete sonra **Hâmid**
111. Etmîş irsâl ana müsted'âsın
112. Gönderüb Kayşeri fetvâsını hem
113. İşleyip bu iki şehrin bahtı
114. Sonra aldıkta **Hând Medresesin**
115. **Kayşeri'**de evc olup medresesi
116. Duyup etvârını ehl-i devlet
117. Şeyhülislâm ve gürûh-ı vüzerâ
118. Ana gönderdiler ikrâmiyye
119. Yine bir zevk-i fezâdır bu haber
120. Ki görüp emr-i nefiru'l-'âmı
121. Yolda **Sivâsî** ile oldu refîk
122. Varıcak **Edirne'**ye ol iki zât
123. Göricek bunları Şeyhülislâm
124. **[32a]** Hem vezîre bile alıp gitmiş
125. Ne kadar rütbe-i 'âlî bu maqâm
126. Hem **'Arabzâde o Şeyh-i Hünkâr**
127. Meclis-i 'Âşafa oldukta mekîn
128. Anda **Toğatî** ile **Sivâsî**
129. İki birden olup garq-i hicâb
130. Başlayıp süre-i Tahâ'ya peder
131. 'Âşafın giryesi oldukda mezîd
132. Cümleye câ'ize vermiş ammâ
133. Hîn-i 'avdette o iki rüfekâ
134. Dediler Haq ola râzı senden
135. N'ola ger olsalar ikrâma sezâ
- Ders-i âm idi be-ğayet ma'mûr
Hâce olmuştu **Veziir Elmas'a**
Göricek itti lisânen taqrîr
Oldu bir medrese çünkim maḥlûl
Edirne şehrine etti irsâl
Fuzala fırkasının a'lâsı
Dedi **Sivâsî** o meşhûr-i enâm
Ola tilmîzine tâ kim i'tâ
Olmuş işbu cihete âmâde
Şeyhülislâm'a dedim: sultânım
Ben ki şâkirdinin en ednâsı
Medrese tâlibi dursun şöyle
Medrese vermeği sonra edesin
Anı Sivâsî işittikte tamâm
Bilirim medreseye lâyıktır
Cümlelerin rûhuna olsun rahmet
Tuḥfe-i ehl-i muḥabbet oldu
Hâmid ol demde **Dimaşk'**tan ma'zûl
Bahş-i 'ilim eylemiş anunla peder
Oldu maḡlûb olan ol dem hârib
O 'ulûm-ı edeb ve şer'î'ye
Eylemişler birbirini pesend
Katı çok nef'ini görmüş vâlid
Şehrinin medrese ve fetvâsın
Olmuş anda iki fetvâsı tev'em
Olmuş onlara **Nisârî** müftî
Kasr-ı yed eylemiş onun birisin
Pâyine gelmiş onun her birisi
Bildiler kadrin onun bî-rü'yet
İttiler cümle temennâ-yı du'â
Eşref-i pâye **Süleymaniyye**
Ṭab'-i aḥbâba şafâdır bu haber
Sefere etti peder ikdâmı
Mülteka'l-bahreyne döndü o tarîk
Gördüler andadır **İshâk Tokât**
Eylemiş cümleye bî-hadd ikrâm
Her birin medhle ta'rîf etmiş
Ki mu'arrif ola Şeyhülislâm
İtmîş ol meclis-i 'âlîde qarâr
Geldi çün bahş-i 'ulûma temkîn
Beste-leb oldu dil-i güyâsı
Ne su'âl eylemiş onlar ne cevâb
Eylemiş cümleye tefsir-i eser
Yaḡlûğın eylemiş üç kez tecdîd
Pedere etmiş iki kat i'tâ
Eylemişler pedere nice du'â
Eyledin ref'-i hicâbı bizden
Böyle bî mişil fuhûl-i 'ulemâ

136. Bulmamuşlar ‘ulemā-i devlet
137. Olamaz şemse muḳābil encüm
138. Āferīn ey ḳalem-i pāk-nefes
139. Baş edip vaşf-ı **Niṣārī**’de sühan
140. [33^a] Biz bu menḳıbeti kıl tekml
141. Bu sözüüm hāmeye ettikte eṣer
142. O Niṣārī ki suḳandān-ı cihān
143. Halkı ḡāyet de pesendide idi
144. Şuretā halka beşāsetler ider
145. Her kaçankim bula vaḳt-i tenhā
146. Ders ü iftā idi gündüz kānı
147. Oturup her gecede bir miḳdār
148. Eder girye ile çeşmini nem
149. Köşede ḳıbleye karşı oturur
150. Dahi tesbīh ile tehlil o kadar
151. Olmuşdu ana nevm rāḫat
152. Leylden olsa hemen nişf-ı aḫīr
153. O teheccüd kılar idi ḡāh ḡāh
154. ‘Ādet etmişti o memdūh-ı cihān
155. Kimseye asla deḡildi ma’lūm
156. Maḫrem-i rāzı olan aḫbābı
157. [33^b] Girse rü’yāsına **Faḫr-i ālem**
158. Fuḳarā ḡayretine bī-pervā
159. Böyle bir kāmil-i hoş sīret iken
160. Ḳavmine bak ne ḡalālettir bu
161. Çünkü bin yüz dokuza erdi sene
162. ‘**Ammucazāde Hüseyn** düstūr
163. Ḳayşeri semtine ettikte güzer
164. Nefs-i şehri içre murād etti duḫūl
165. Fuḳarāya güç olur dedi peder
166. Vermeyip şehre duḫūlüne rızā
167. Çün ki Paşa’ya erişti bu ḫaber
168. Hıḳmeti gör ki o ālüde zamīr
169. O zamān ḫaşm-ı peder İsmā’ıl
170. Ḡayz-ı ‘āşafdan aldıkta ḫaber
171. İş erinden nicesin rüşvet ile
172. Cem’ edip başına vāfir süfeha
173. Ensesince sığınp Ḳakka peder
174. [34^a] Vardı **Edime**’ye beyne’l-’ıydeyn
175. Öyle bir menba’-i ilmi hāşā
176. ‘Arefe gün getirip dīvana
177. ‘Ulemāya kim olursa bedhāh
178. Sözlere bulıcak anda sübüt
179. Demiş āşaf bu ḡadrdır amma
180. İktizā yok ana bu da’vāya
181. Demiş üç şehre muḳīm olmasın ol
182. Sefere gitti o eṣnāda vezīr
183. Gitmiş İslimye’ye ḫüznüyle peder
- Bahse anlar ile aslā ḳudret
Razıyallahu Te’āla ‘anhum
Sözlerin biri birinden enfes
Şīve-i nazmla bāz oldu dehen
İdelim dest u dehānın taḳbīl
Didi ḡuş ile: Budur doḡru ḫaber
Oldular vaşfın edāda ḫayrān
Her sözü zübde ve sencide idi
Gizlüce Ḳakka ‘ibādetler eder
Ana ‘ādet idi ḫüzn ile bükā
Gece tā’atta idi efkārı
Ḫāne nevme edince reftār
Arkasına giyiniş ferv-i ganem
Anda üç yüz şalavātı getirir
Rūh-ı mevtāya okur nice suver
Cāme-i ḫabda hemen dōrt sā’at
Uyanup kalkar idi bī-te’hīr
‘Aded-i rek’at olurdu pençāh
Her şehri bir nice zebḫ-i Ḳurbān
‘Āḳıbet kendi olunca merḫūm
Bize keşf etti bu maḫfi bābı
Zebḫ-i şükrāne edermiş ol-dem
Bulsa ki cānını ederdi fedā
Ḳayşeri beldesine raḫmet iken
‘Ulemāya ne ihānettir bu
Ḡadri seyr eyle ol zāt-ı ḫasene
O dem olmuştur gazāya me’mūr
Erkilet ḳayyesini etti maḫarr
Pedere nāme ile geldi resūl
O sözün etti ḳabūlüne hazer
Kapanup urmaḡa vermiş fetvā
Etti bu kīneyi dilde muzmer
Altı ay geḫti pes oldu vezīr
İntikām almayı gözlerdi sebīl
Fitne iḳāzına ref’ eyledi ser
Şāhid-zūru tamām ücret ile
Devlete gitti berā-yı şekvā
İtti nāçār o dahi ‘azm-i sefer
Kerbelā içre hemen mişl-i Hüseyn
Belde etmeḡe nefy u iclā
Söylemiş her biri bir efsāne
Dilerim kim ola ḫaşmı Allah
‘Āḳıbet cümlesi olup mebhūt
O benim ḳatlime verdi fetvā
Kādirim ḡayzımı ben icrāya
Ḳayşeri, Edime ve İstanbul
Ber-murād oldular ehl-i tezvīr
Anda eḡlenmeḡe ta’avd-i sefer

184. Şeyhülislâm demiş ol demde
 185. Sefer aḥvâli tamâm olduğu dem
 186. Eyleyüp ana rica vü ibrâm
 187. Huşemânın bu şemâtet-i kederi
 188. Güş edip ḥâlini Şeyhülislâm
 189. Bin yüz on sâli ki etmişti ḥulûl
 190. Güş edip **İspîri Dâmâd** hemîn
 191. [34^b] Evine da‘vet edince bir gün
 192. Bir iki gün olup ol evde saķim
 193. Der ‘akeb ana şalâlar verilir
 194. Cem‘ olup cümle mevâli-i ‘izâm
 195. Topkapı’sında o dürr-i mekîn
 196. Kudsiyân dedi bu târiḥi ana
 197. Sene 1110
 198. Kaşşeri kavmi meyânında müdâm
 199. Bunlara dense mehîn-i ‘ulemâ
 200. Eyleyip münkesirü’l-ḥâtır anı
 201. Lîk gayra olunan özrü eğer
 202. Bu kadar dahi demezdim amma
 203. Cühelâda hele budur ‘âdet
 204. Katı bir ḥakk-ı kelâmı söyler
 205. Belki bu kışşadan alup ḥisse
 206. Dilerim cümlemizin Hazret-i Hak
- Olmaya bu ḥâl için aşla ğamda
 Ğayz-ı âşaf dahi lâbüdd olan güm reh
 Beldene göndeririz bi’l-ikrâm
 Çün ki bozmuş mizâc-ı pederi
 İtti İstanbul’a me‘zun ḥırâm
 Pedere oldu maķarr İstanbul
 Eylemiş ânı civârında mekîn
 Pederin hastalığı oldu füzün
 Eylemiş rûḥunu ḥakka teslim
 Ḥavlu-i câmi’e herkes derilip
 İttiler anda namâzın itmâm
 Şadef-i ḳabre olundu medfün
 Eylesün ‘Adn’i Niĝârî me‘vâ
- Râhat olmaz ‘ulemâ ü ḥükkâm
 Peder aḥvâli yeter şâhid ana
 ‘Âķıbet eyledi terk-i vaṭanı
 Söylesem cümleyi söz çoĝa gider
 Ḥaddini geçti gürûh-ı cühelâ
 ‘Ulemâda dahi yokdur ğayret
 Kalmadı beldede nehy-i münker
 Bu sebeple ola def‘-i ğussa
 [okunamadı]